

В. І. Головчанська

Напрями підвищення ефективності транскордонного співробітництва

З'ясовано, що підвищення ефективності транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграційного курсу України вимагає цілісного підходу, а ключовим чинником розвитку транскордонних відносин є формування дієвого багаторівневого управління за участю органів державної влади та місцевого самоврядування, інституцій громадянського суспільства та бізнесу. Акцентовано на необхідності гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами. Обґрунтовано необхідність модернізації фінансово-організаційного механізму транскордонного співробітництва шляхом створення офісів підтримки транскордонних ініціатив, впровадження моделей державно-приватного партнерства, оптимізації процедур підготовки та супроводу проєктів. Запропоновано використовувати цифрові інструменти управління, що сприятиме підвищенню прозорості, підзвітності та ефективності реалізації транскордонних проєктів. Доведено важливість розвитку інфраструктури спільного користування, інноваційних екосистем у прикордонних регіонах, формування кластерів смарт-спеціалізації, а також зміцнення кадрового та науково-освітнього потенціалу. Підкреслено роль громадянського суспільства в легітимізації транскордонного діалогу, моніторингу та впровадженні соціально орієнтованих ініціатив. Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме формуванню інтегрованої моделі розвитку прикордонних територій України на основі принципів сталості, інклюзивності, інноваційності та територіальної згуртованості, що відповідає стратегічним орієнтирам європейської регіональної політики.

Ключові слова: транскордонний ринок, євроінтеграція, транскордонне співробітництво, механізми, фінансування, конкурентоспроможність, ефективність, інституційний розвиток, імплементація, європейський досвід.

Формулювання проблеми. В умовах сучасних геополітичних, екологічних і соціально-економічних викликів ефективність транскордонного співробітництва (ТКС) набуває особливого значення як для розвитку прикордонних територій, так і для реалізації цілей європейської інтеграції України. Попри формальну наявність єврорегіональних структур, реальний потенціал транскордонної взаємодії часто залишається нереалізованим через низку інституційних недоліків, серед яких: декларативність угод, відсутність стратегічної узгодженості, недостатня організаційна спадковість, а також слабка інтегрованість екологічних і цифрових складників у проєктну діяльність. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання визначення стратегічних напрямів підвищення ефективності ТКС, зокрема через поглиблення інституційної інтеграції, посилення екологічної політики, формування міжмуніципального партнерства та впровадження цифрової інтероперабельності.

Аналіз останніх досліджень. Питання розвитку транскордонного співробітництва проаналізовано в низці наукових досліджень, зокрема в працях М. Мікули [1-3], Н. Попадинця [4-6], П. Шилепницького [7], О. Пастернак [8-10], К. Гегедоша [11], О. Чмир [12] та ін. Водночас недостатньо уваги було приділено комплексному аналізу сучасних проблем і можливостей транскордонного співробітництва, а також дослідженню основних підходів для підвищення його ефективності на основі європейського досвіду та урахування специфіки прикордонних територій України.

Метою статті є обґрунтування стратегічних напрямів підвищення ефективності транскордонного співробітництва, зокрема шляхом посилення інституційної інтеграції, формування системної екологічної компоненти, розвитку міжмуніципального партнерства, цифрової інтероперабельності та активізації громадянського суспільства.

Основні результати дослідження. Важливою передумовою для підвищення ефективності транскордонного співробітництва є зміцнення інституційної інтеграції в межах єврорегіонів. Хоча створення єврорегіонів передбачає налагодження сталих міжрегіональних зв'язків, реально їхня діяльність часто обмежується декларативними домовленостями без чітких механізмів впливу. Бракує спільного стратегічного бачення, інституційної пам'яті та організаційної спадковості. У цьому контексті доцільним є формування функціональних органів управління в межах єврорегіонів, здатних здійснювати координацію проєктної діяльності, розробляти спільні програми розвитку та представляти інтереси прикордонних громад на національному та міжнародному рівнях. Окрему увагу слід приділити стандартизації процедур ухвалення рішень, забезпеченню прозорості діяльності єврорегіональних структур і розробленню індикаторів їхньої ефективності.

Наступним ключовим вектором є посилення екологічного виміру транскордонної співпраці. У більшості прикордонних регіонів спостерігається висока чутливість до екологічних ризиків (транскордонне забруднення водних ресурсів, деградація природних територій, низький рівень утилізації відходів), тому ефективне ТКС повинно містити системну екологічну компоненту. Доцільно створити спільні екологічні хаби, які забезпечували б моніторинг стану навколишнього середовища, узгоджували б природоохоронні заходи та координували б управління спільними природними ресурсами. Водночас важливою є імплементація принципів сталого розвитку в транскордонні стратегії, включно із зеленою енергетикою, адаптацією до змін клімату та розвитком природоорієнтованого туризму як елемента екологічної дипломатії.

Важливою передумовою для поглиблення транскордонної співпраці є посилення екологічного складника як одного з базових елементів сталого розвитку прикордонних територій. У межах європейської інтеграції екологічна безпека набуває транснаціонального виміру, що зумовлює необхідність скоординованих дій між сусідніми державами в питаннях охорони довкілля, збереження біорізноманіття, управління спільними природними ресурсами (річковими басейнами, гірськими масивами та транскордонними заповідниками). Ефективним інструментом у цьому контексті може стати формування спільних екологічних кластерів або платформ сталого розвитку, орієнтованих на проєкти з очищення водних ресурсів, моніторингу повітря, розвитку екологічного туризму та утилізації відходів [13]. Важливо забезпечити інтеграцію екологічних аспектів на всіх етапах транскордонного проєктного планування та реалізації, зокрема шляхом проведення обов'язкового екологічного оцінювання транскордонних ініціатив.

У контексті розширення функціонального потенціалу транскордонної взаємодії доцільно окреслити нові напрями міжмуніципального співробітництва, яке має стати основою для «м'якої інтеграції» прикордонних громад. Як свідчить досвід ЄС, міжмуніципальне партнерство не обмежується лише реалізацією спільних інфраструктурних або економічних проєктів, а охоплює також культурні, освітні, гуманітарні та безпекові аспекти. Формування спільних адміністративних офісів, сервісних хабів для громадян, координаційних центрів з питань соціального забезпечення – усе це створює ефект «злиття» інституційних середовищ прикордонних територій, що сприяє зближенню управлінських культур, підвищенню довіри та поглибленню інтеграції. Для забезпечення результативності таких ініціатив потрібно створити правові умови для діяльності міжмуніципальних структур, зокрема в частині розпорядження спільними коштами, спільного управління персоналом і ведення бухгалтерського обліку.

Особливе значення для ефективності транскордонного співробітництва має цифрова інтероперабельність між інституціями двох або більше країн. В

епоху цифрової трансформації недосконала сумісність інформаційних систем органів влади, відсутність інтегрованих реєстрів, різні стандарти електронної ідентифікації та захисту даних створюють суттєві бар'єри для реалізації спільних програм [13]. Нагальною є потреба у створенні транскордонних цифрових інфраструктур – інтегрованих баз даних, платформ електронного документообігу, єдиних порталів адміністративних послуг. Упровадження технологій блокчейн, штучного інтелекту та систем обробки великих даних у сферу ТКС дасть змогу значно підвищити прозорість, ефективність і підзвітність управління, а також забезпечити моніторинг якості виконання завдань у режимі реального часу.

Окремої уваги варта активізація громадянського суспільства як повноправного учасника транскордонного співробітництва, здатного формувати інклюзивні політики, сприяти соціальній згуртованості та бути ініціатором інноваційних партнерств. За відсутності ефективної участі громадських організацій, молодіжних рухів і культурно-просвітницьких установ транскордонне співробітництво втрачає гнучкість, глибину та здатність адаптуватися до локальних потреб. Тому доцільним є інституційне закріплення механізмів громадської участі у стратегічному плануванні транскордонних програм, а також фінансова підтримка ініціативних груп через конкурси малих грантів у межах спільних операційних програм ЄС. Це дасть змогу не лише забезпечити принцип субсидіарності в управлінні ТКС, але й підвищити соціальну легітимність ухвалених рішень.

Ще одним критичним чинником успішної реалізації транскордонних стратегій є розвиток освітньо-наукової кооперації між університетами, науковими установами та інституціями професійної освіти. У прикордонних регіонах недостатньо використовується потенціал освітньої дипломатії як інструменту інтеграції людського капіталу та гармонізації знань, що особливо актуально в контексті євроінтеграції [14]. Доцільним є створення транскордонних освітньо-дослідницьких центрів, упровадження спільних навчальних програм і обмінів студентами та викладачами, а також підвищення мобільності кадрів у сфері публічного управління. Окрім того, має бути розроблена система кваліфікаційних рамок, сумісних між державами-сусідами, що забезпечить автоматичне визнання дипломів та сертифікатів і сприятиме формуванню спільного ринку освітніх послуг.

На цьому тлі необхідно наголосити й на важливості створення міжрегіональних лабораторій публічної політики, які об'єднуватимуть експертів з різних секторів (економіка, екологія, соціальна сфера, урбаністика) та сприятимуть науково-методичному забезпеченню ТКС. Такий підхід забезпечить наукове обґрунтування транскордонних стратегій, підвищить якість аналітичного супроводу рішень і сприятиме впровадженню доказової політики в прикордонному управлінні.

Удосконалення стратегічного управління транскордонним співробітництвом передбачає впровадження довгострокових рамкових програм розвитку, що враховують особливості прикордонних територій, їхню ресурсну базу, демографічну ситуацію, соціальну структуру та ризики. На зміну фрагментарному підходу повинні прийти інтегровані просторово-стратегічні документи із чіткими індикаторами результативності, узгодженими з національними та європейськими пріоритетами. Створення спільних стратегічних рад за участю представників регіональних адміністрацій, місцевого самоврядування, бізнесу, громадського сектору та науковців дасть змогу формувати узгоджені цілі розвитку, виявляти синергії та мінімізувати конкуренцію за ресурси. У межах таких рад належить забезпечувати регулярний перегляд стратегій, ураховуючи нові виклики – безпекові, міграційні, екологічні або макроекономічні.

Особливу роль у зміцненні фінансової спроможності транскордонного співробітництва відіграє диверсифікація джерел фінансування. Окрім традиційних інструментів, таких як кошти програм транскордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства (ENI CBC), дедалі більшої ваги набувають

фінансові механізми, які зорієнтовані на приватний сектор, краудфандингові платформ, соціальне інвестування та використання фінансових інновацій, зокрема зелених і соціальних облігацій. Формування транскордонних фінансових консорціумів може забезпечити кращу підготовку та супровід інвестиційних проєктів, особливо у сферах інфраструктури, довкілля, енергетичної ефективності та цифровізації [15]. Важливим кроком має стати створення окремих фондів підтримки транскордонних ініціатив, які забезпечуватимуть довготривалу сталість проєктів навіть після завершення зовнішнього фінансування.

Також перспективним є запровадження механізмів оцінювання впливу фінансованих ініціатив на соціальну згуртованість, територіальну цілісність, конкурентоспроможність економіки регіонів та екологічну стійкість. Використання системи оцінювання *ex ante*, *mid-term* та *ex-post* дасть змогу не лише підвищити прозорість та ефективність використання коштів, але й сформувати реальні кейси найкращих практик, які можуть бути масштабовані в межах інших євро регіонів.

Ще одним важливим вектором підвищення ефективності транскордонного співробітництва є екологічна інтеграція та формування стійкого просторового розвитку прикордонних територій. Екологічний вимір ТКС є не лише інструментом забезпечення екологічної безпеки, але й платформою для формування нових форматів партнерства, що ґрунтуються на спільному управлінні природними ресурсами, реалізації спільних екологічних стандартів і розвитку «зелених» кластерів.

У сучасних умовах посилення екологічних загроз транскордонного характеру (забруднення водних об'єктів, деградація ландшафтів, лісові пожежі, транснаціональне забруднення повітря, зміна клімату) особливого значення набуває створення спільних систем моніторингу екологічного стану. Ідеться про формування єдиних баз даних щодо якості повітря, води, біорізноманіття, деградації земель, до яких мають мати доступ усі зацікавлені сторони. Такі платформи сприятимуть не лише швидкому реагуванню на ризики, але й підвищенню довіри між партнерами, зокрема на міжмуніципальному рівні.

Окрім того, необхідною є синхронізація стратегій екологічної політики суміжних регіонів. Це стосується, зокрема, управління транскордонними водними басейнами (як-от басейн р. Дністер), спільної боротьби з нелегальними вирубками, забруднення річок і ґрунтів, розроблення програм з управління побутовими відходами, які враховують логістичні маршрути та інфраструктурні обмеження обох сторін. Для цього потрібно розробити погоджені екологічні стратегії та плани дій, які можуть реалізовуватися через спільні екологічні ради, створені на рівні євро регіонів.

Просторовий аспект ТКС повинен базуватися на принципах стійкого розвитку, передбачаючи раціональне використання територій, збереження природної спадщини та зменшення фрагментації середовища. Особливої актуальності набуває формування транскордонних природоохоронних коридорів, еко – та біосферних резерватів, які охоплюють території кількох держав і функціонують на основі узгоджених режимів охорони [15]. Це дасть змогу не лише зберегти екосистеми, а й створити підґрунтя для сталого розвитку екотуризму, зеленої інфраструктури, агроєкологічних проєктів.

Отже, екологічний вимір транскордонного співробітництва є не лише допоміжним напрямом, але й важливим стратегічним складником просторового планування, що забезпечує гармонізацію антропогенного навантаження, розвиток нових секторів економіки та покращення якості життя в прикордонних регіонах.

У контексті сучасних трансформацій транскордонне співробітництво дедалі більше потребує впровадження цифрових рішень, що забезпечують взаємодію, координацію та прозорість управлінських процесів на всіх рівнях. Цифрова інтероперабельність як здатність інформаційних систем і організацій, що

функціонують у різних країнах, ефективно обмінюватися даними та працювати синхронно, стає критичним чинником підвищення ефективності ТКС. Її значення зростає в умовах посиленої мобільності, уніфікації адміністративних процедур, чимраз вищих вимог до прозорості використання ресурсів і цифрової трансформації державного управління.

По-перше, для досягнення цифрової інтероперабельності слід забезпечити технічну сумісність інформаційних платформ, що використовуються прикордонними суб'єктами. Ідеться про спільне використання баз даних у сфері митного оформлення, логістики, управління інфраструктурою, надання соціальних та освітніх послуг. Запровадження хмарних сервісів для обміну інформацією в реальному часі дає змогу усунути затримки в комунікації, уникнути дублювання адміністративних процедур і підвищити ефективність реагування в кризових ситуаціях.

По-друге, важливою передумовою інтеграції цифрових рішень є стандартизація форматів даних, процедур збору, збереження, обробки та обміну інформацією. Для цього необхідна координація на рівні відповідних міністерств, транскордонних координаційних рад, а також імплементація європейських директив у національне законодавство. Особливо актуальним є застосування стандартів INSPIRE, які регулюють обмін просторовими даними в межах ЄС, для створення єдиних геоінформаційних систем, що охоплюють прикордонні регіони.

По-третє, цифрова інтероперабельність відкриває можливості для більш ефективного залучення громадян до управління транскордонними процесами. Завдяки використанню електронних платформ з інтерактивними інтерфейсами мешканці прикордонних громад можуть брати участь у публічних обговореннях, висловлювати пропозиції щодо розвитку територій, контролювати реалізацію транскордонних проєктів. Це посилює підзвітність влади та сприяє формуванню цифрової культури добросусідства [16].

Крім того, цифрові технології мають потенціал радикально змінити модель планування та управління ТКС завдяки використанню штучного інтелекту, прогнозової аналітики, блокчейн-систем і інтернету речей. Наприклад, прогнозування економічних ефектів спільних ініціатив, виявлення ризиків реалізації інфраструктурних проєктів, управління логістичними потоками на основі великих даних – усе це дає змогу перейти до управління на основі даних (data-driven governance).

Отже, цифрова інтероперабельність та інтеграція інноваційних ІТ-рішень є необхідною умовою ефективного функціонування ТКС в епоху цифрової трансформації. Вони не лише оптимізують процеси, але й забезпечують нову якість партнерства, засновану на прозорості, швидкості, синхронності та відкритості.

В умовах дедалі більшої складності транскордонних процесів надважливого значення набуває активна участь громадянського суспільства та інститутів міжмуніципального співробітництва, які здатні забезпечити гнучкість, сталість і соціальну вкоріненість транскордонної взаємодії. Їхня роль у підвищенні ефективності ТКС полягає не лише в залученні до реалізації окремих ініціатив, але й у формуванні нової парадигми багаторівневогорядування, орієнтованої на співучасть, прозорість і підзвітність.

Громадянське суспільство є каталізатором інституційного посилення ТКС завдяки своїй спроможності генерувати соціальний капітал, транслювати інтереси локальних громад на транскордонний рівень, реалізовувати ініціативи з низової ланки («bottom-up») та створювати канали довіри між громадами по обидва боки кордону [16]. Завдяки залученню громадських організацій, благодійних фондів, освітніх і культурних інституцій до процесів стратегічного

планування та моніторингу транскордонних проєктів зростає інклюзивність політик і зменшується ризик домінування односторонніх інтересів.

Водночас міжмуніципальне співробітництво як інституційно оформлена форма горизонтальної взаємодії місцевих влад відіграє важливу роль у створенні сталої інфраструктури транскордонного партнерства. Об'єднання зусиль органів місцевого самоврядування дає змогу досягати масштабного ефекту від реалізації спільних ініціатив, оптимізувати витрати, підвищувати якість послуг, а також забезпечувати політичну стійкість партнерств. Формування спільних комітетів, дорадчих рад і робочих груп із представників місцевих рад прикордонних територій сприяє зміцненню довіри, передбачуваності рішень та ефективності управління.

Доцільним є створення транскордонних об'єднань територіальних громад, які мали б чітко визначені функції та інституційні можливості, зокрема спільне планування просторового розвитку, реалізація інфраструктурних проєктів, управління природними ресурсами та координація соціальних послуг. Такі об'єднання можуть спиратися на інститути євро регіонів, але мати більший рівень автономії в управлінських і фінансових рішеннях. Прикладом ефективної практики є діяльність Спільного технічного секретаріату програми «Польща – Україна», який об'єднує муніципалітети в межах спільних проєктів соціальної, культурної та економічної дії [15].

Особливу увагу слід приділити розвитку компетентностей місцевих лідерів і працівників муніципального рівня у сфері транскордонної взаємодії. Створення спільних навчальних програм, шкіл транскордонного управління, стажування в громадах-партнерах та упровадження цифрових інструментів співпраці значно розширює можливості ефективного міжмуніципального управління. Це також сприяє формуванню спільної ідентичності прикордонних громад як основи довготривалого мирного співжиття і добросусідства.

Варто наголосити, що активізація громадянського суспільства та інституцій міжмуніципального партнерства формує стійке середовище для реалізації транскордонних стратегій, що відповідають реальним потребам населення, підвищують рівень соціального капіталу та закладають основи для сталого розвитку прикордонних територій у контексті європейської інтеграції.

У межах сучасного транскордонного співробітництва чимраз більшої актуальності набуває екологічний вимір, що зумовлено як глобальними змінами клімату, так і специфікою прикордонних регіонів, де природні ресурси, екосистеми та водні об'єкти мають спільний характер і потребують координації зусиль з боку суміжних держав. Ефективна транскордонна екополітика є невід'ємною компонентою сталого розвитку, яка поєднує інструменти природоохоронної діяльності, управління екологічними ризиками, запобігання транснаціональному забрудненню та адаптації до кліматичних викликів.

Координація екологічної політики в транскордонних регіонах потребує створення інтегрованих систем моніторингу довкілля, які базуються на спільних стандартах збору, обробки та обміну екологічною інформацією. Такі системи дають змогу виявляти та попереджати транскордонні загрози, зокрема забруднення водних артерій, вирубки лісів, ерозію ґрунтів, забруднення повітря промисловими викидами тощо. Водночас важливо забезпечити участь громадськості в спостереженні за станом довкілля та контроль за дотриманням природоохоронного законодавства.

Не менш важливою є гармонізація підходів до управління спільними природними ресурсами. Для України, яка межує з державами-членами ЄС, доцільними є адаптація до практик, передбачених Водною рамковою директивою ЄС, а також розвиток транскордонного управління річковими басейнами (наприклад у межах басейну Дністра, Західного Бугу чи Тиси). Створення басейнових рад із представництвом прикордонних громад дає змогу приймати

збалансовані рішення щодо водокористування, інфраструктурного розвитку та збереження водних екосистем [11].

Особливого значення набуває реалізація спільних природоохоронних ініціатив, таких як створення транскордонних біосферних резерватів, екологічних коридорів, національних парків, які функціонують на засадах єдиної системи управління, контролю доступу, екорекреації та збереження біорізноманіття. Це сприяє не лише екологічній безпеці, але й формуванню основи для розвитку сталого туризму, екопросвітницьких програм і зелених робочих місць у прикордонних громадах.

З огляду на дедалі вищі екологічні ризики, пов'язані з війною, міграцією населення, змінами землекористування, забрудненням ґрунтів і вод унаслідок військових дій, вкрай важливо впроваджувати механізми екологічного ризик-менеджменту на транскордонному рівні. Ідеться про розроблення систем раннього попередження, картування зон екологічної вразливості, планування реагування на надзвичайні ситуації, які мають транскордонний ефект. Такі інструменти потребують не лише технічної інтеграції, але й нормативно-правового підґрунтя для оперативного та спільного реагування.

Зауважимо, екологічна складова транскордонного співробітництва є не лише інструментом охорони довкілля, але й дієвим засобом формування транскордонної згуртованості, запобігання конфліктам за ресурси, зміцнення екологічної демократії та підвищення якості життя прикордонного населення.

У контексті цифрової трансформації та розвитку інформаційного суспільства питання цифрової інтероперабельності набуває особливої значущості для забезпечення ефективності транскордонного співробітництва. Цифрова інтероперабельність передбачає здатність інформаційних систем, адміністративних процедур та інституцій різних держав взаємодіяти між собою в режимі реального часу, забезпечуючи безперешкодний обмін даними, спрощення процедур та інтеграцію цифрових сервісів у прикордонних регіонах.

Одним із провідних напрямів є гармонізація цифрових стандартів та адміністративних протоколів, що використовуються національними та регіональними органами влади. Важливим кроком у цьому напрямі є впровадження Європейської рамки інтероперабельності (EIF), яка визначає спільні принципи, моделі та рекомендації для узгодження цифрових сервісів між державами-членами ЄС та країнами-сусідами [17]. Для України актуальним завданням є адаптація до цих стандартів у сфері обміну інформацією про адміністративні послуги, митні процедури, логістику, екологічний контроль, безпеку руху тощо.

Ефективне управління транскордонними процесами потребує створення інтегрованих цифрових платформ, які забезпечують подання транскордонних проєктів в електронному форматі, реєстрацію учасників, адміністрування грантів, а також аналітичну обробку даних щодо стану реалізації ініціатив. Такі платформи можуть функціонувати як спільні інформаційні шлюзи між прикордонними регіонами, що підвищує прозорість управлінських процесів, забезпечує уникнення дублювання функцій і пришвидшує реалізацію транскордонних програм.

Серйозним викликом є обмежений рівень цифрової грамотності в частини учасників транскордонного співробітництва, особливо на рівні малих громад і локальних неурядових організацій. Тому важливою складовою цифрової інтеграції має стати реалізація цільових навчальних програм, підвищення кваліфікації кадрів органів місцевого самоврядування, представників громадянського сектору та підприємництва з питань електронного урядування, кібербезпеки, використання геоінформаційних систем і відкритих даних.

Особливу увагу слід приділити питанню кібербезпеки транскордонного цифрового середовища. У ситуації зростання кіберзагроз, зумовлених

воєнними діями, кібератаками на критичну інфраструктуру та маніпуляціями у цифровому просторі, актуальним є створення транскордонних центрів реагування на інциденти, які функціонуватимуть у координації з національними CERT-структурами (Computer Emergency Response Teams) [6]. Це дасть змогу оперативно виявляти загрози, проводити спільні аудити безпеки та запобігати транскордонному витоку конфіденційної інформації.

Загальноновизнано, що цифрова інтероперабельність слугує фундаментом для модернізації інституційної взаємодії, спрощення транскордонних адміністративних процедур, забезпечення прозорості, відкритості та результативності транскордонного співробітництва. Її впровадження є запорукою ефективної інтеграції прикордонних регіонів України в цифровий простір Європейського Союзу.

У сучасних умовах демократизації управлінських процесів і розвитку відкритого врядування на особливу увагу заслуговує питання посилення ролі громадянського суспільства та міжмуніципального співробітництва в системі транскордонного співробітництва. Активне залучення громадських організацій, локальних ініціатив, молодіжних рухів, професійних асоціацій та інших неурядових учасників дає змогу забезпечити інклюзивність, підзвітність і підвищити легітимність транскордонної взаємодії.

Громадянське суспільство в прикордонних регіонах є своєрідним містком довіри між різними суб'єктами транскордонної політики. Його участь сприяє формуванню середовища взаєморозуміння, подоланню історичних, етнічних і мовних бар'єрів, які досі можна зустріти на деяких прикордонних територіях. Завдяки реалізації спільних освітніх, культурних, екологічних і молодіжних ініціатив формуються передумови для поглиблення гуманітарної інтеграції, що є важливою складовою сталого ТКС.

Однак сьогодні участь громадських організацій у ТКС залишається обмеженою через низку причин: недостатній рівень інституційної підтримки, брак фінансування, нерозвинену проектну культуру, слабкий доступ до інформації про програми транскордонного співробітництва. Вирішення цих проблем потребує створення механізмів підтримки участі громадянського сектору та запровадження грантових конкурсів для ОГС у межах транскордонних програм, формування навчальних хабів з проектного менеджменту, організації постійних консультаційних платформ між владою, бізнесом і громадськістю тощо [2].

Окрему роль у підвищенні ефективності транскордонного співробітництва відіграє розвиток міжмуніципального партнерства. Співпраця між територіальними громадами з обох боків кордону дає змогу реалізовувати проекти, що враховують локальні потреби населення, оперативно реагують на регіональні виклики та ефективніше використовують ресурсний потенціал. Успішною практикою є створення спільних адміністративних структур, наприклад міжмуніципальних консорціумів або асоціацій, які координують діяльність у сферах економіки, соціального розвитку, екології, культури та туризму.

Позитивний досвід міжмуніципального співробітництва спостерігається, зокрема, у межах програм ENI CBC, де транскордонні громади реалізують спільні інфраструктурні, екологічні, соціальні та культурні ініціативи [15]. Такі проекти доводять, що партнерство громад має не лише економічну, але й соціальну цінність: воно зміцнює довіру, формує стійкі горизонтальні зв'язки та стимулює формування спільної ідентичності прикордонних регіонів.

На перспективу доцільно законодавчо закріпити механізми міжмуніципального партнерства в транскордонному вимірі, передбачити державну підтримку таких ініціатив, сприяти розробленню типових угод між громадами, а також створити інформаційно-аналітичні ресурси для пошуку партнерів, обміну кращими практиками та поширення успішних кейсів.

Отже, розвиток інституційної участі громадянського суспільства та міжмуніципального співробітництва не лише сприяє демократизації процесів транскордонного планування, але й формує соціальну основу для довгострокового партнерства прикордонних територіальних спільнот. Це є ключовим чинником для посилення адаптивності та стійкості транскордонної взаємодії в умовах сучасних викликів.

Висновки. За результатами дослідження можна стверджувати, що ефективність транскордонного співробітництва в сучасних умовах залежить від реалізації низки стратегічних напрямів, серед яких першочергове значення має поглиблення інституційної інтеграції, формування системної екологічної компоненти, розвиток міжмуніципального партнерства та цифрової інтероперабельності. Важливою умовою досягнення цих цілей є активізація участі громадянського суспільства, розвиток освітньо-наукової кооперації, а також удосконалення стратегічного управління і диверсифікація фінансових джерел, що дасть змогу забезпечити сталий розвиток прикордонних регіонів, ураховуючи як європейський досвід, так і специфіку українських реалій.

Водночас подальші дослідження мають бути спрямовані на детальне опрацювання механізмів інтеграції інноваційних цифрових технологій та екологічних стандартів у практику транскордонної співпраці, а також на пошук ефективних форм інституційної взаємодії між місцевими громадами, науковими установами, державними органами та громадянським суспільством. Реалізація цих напрямів дасть змогу не лише підвищити конкурентоспроможність і привабливість прикордонних територій, але й сформувати стійкі соціально-економічні та екологічні основи для довгострокової інтеграції України в європейський транскордонний простір.

Список використаних джерел

1. Мікула Н. А. Транскордонне співробітництво регіонів України: стан та перспективи. *Стратегічні пріоритети*: наук.-аналіт. зб. 2006. № 2. С. 423-432.
2. Мікула Н. А., Толкованов В. В. *Транскордонне співробітництво*. К.: Крамар, 2011. 259 с.
3. Мікула Н. А. Організаційно-економічні механізми активізації транскордонного співробітництва західними регіонами України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*: зб. наук. пр. 2014. Вип. 3. С. 172-180.
4. Popadynets N. M. Domestic market infrastructure development in Ukraine: influence on cross-border trade. *Transborder economies – new challenges of regional development in democratic world*. Jaroslaw, 2013. Pp. 75-81.
5. Попадинець Н. М. Вплив транскордонної торгівлі на розвиток внутрішнього ринку України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Регіональна конвергенція та транскордонні ринки*: зб. наук. пр. 2011. Вип. 5(91). С. 207-214.
6. Попадинець Н. М., Бондаренко В. М., Середа С. А., Оводов Д. А. Сучасні підходи до формування інтелектуальної економічної системи будівельних підприємств у контексті розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроінтеграції. *Трансформаційна економіка*. 2024. № 4(9). С. 96-100. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-9-15>
7. Шилепницький П. І. Державно-приватне партнерство у транскордонному співробітництві. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 11. С. 10-15.
8. Пастернак О. І., Попадинець Н. М. Маркетингові аспекти розвитку транскордонних регіонів. *Маркетинг майбутнього: виклики та реалії*: матеріали І міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 25 жовтня 2017 р.). Київ: Державний університет телекомунікацій, 2017. С. 124-126.
9. Пастернак О. І., Попадинець Н. М. Особливості сучасного маркетингу транскордонних регіонів. *Маркетинг та менеджмент у фокусі викликів нової економіки*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 26-28 квітня 2018 р. Ужгород: Говерла, 2018. С. 35-38.
10. Pasternak O. I., Popadynets N. M. *Marketing instruments of Ivano-Frankivsk oblast promotion interms of cross-border cooperation*. VII International youth science forum «Litteriset Artibus» (Lviv, 23-25 November, 2017). Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House, 2017. Pp. 341-342.
11. Гегедош К. В. Економічна філософія транскордонного маркетингу: становлення і розвиток в умовах цифрової інтеграції. *Маркетинг і цифрові технології*. 2022. Т. 6. № 1. С. 45-63. DOI: <https://doi.org/10.15276/mdt.6.1.2022.4>
12. Чмир О. С. Концептуальні засади державної фінансової підтримки розвитку транскордонного співробітництва. *Соціально-економічні дослідження у перехідний період. Транскордонне*

співробітництво, ринкова інфраструктура та фінансово-інвестиційна діяльність: зб. наук. пр. 2002. Вип. 6. С. 87-96.

13. Wong Villanueva J. L., Kidokoro T., Seta F. Cross-Border Integration, Cooperation and Governance: A Systems Approach for Evaluating «Good» Governance in Cross-Border Regions. *Journal of Borderlands Studies*. 2022. Vol. 37(5). Pp. 1047-1070. DOI: <https://doi.org/10.1080/08865655.2020.1855227>
14. Berner R. The Interdisciplinary Approach to Financial Stability Analysis. *Office of Financial Research: Website*. 21.10.2016. URL: <https://www.financialresearch.gov/public-appearances/2016/10/21/conference-on-the-new-pedagogy-of-financial-regulation>
15. *Institute for Transnational and Euregional cross border cooperation and Mobility: Website*. 2024. URL: <https://crossborderitem.eu>
16. Decoville A., Durand F. An empirical approach to cross-border spatial planning initiatives in Europe. *Regional Studies*. 2021. Vol. 55(8). Pp. 1417-1428. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2021.1902492>
17. Kalman T. Cross-Border Cooperation and Social Investment in the EU Neighborhood. *Journal of Borderlands Studies*. 2020. Vol. 35(1). Pp. 21-38.

References

1. Mikula, N. A. (2006). Transkordonne spivrobitnytstvo rehioniv Ukrainy: stan ta perspektyvy [Cross-border cooperation between regions of Ukraine: status and prospects]. In *Stratehichni priorytety [Strategic priorities]*: Vol. 2 (pp. 423-432). [in Ukrainian].
2. Mikula, N. A., & Tolkovanyov, V. V. (2011). *Transkordonne spivrobitnytstvo [Cross-border cooperation]*. K.: Kramar. [in Ukrainian].
3. Mikula, N. A. (2014). Orhanizatsiyno-ekonomichni mekhanizmy aktyvizatsiyi transkordonnoho spivrobitnytstva zachidnyimi rehionami Ukrainy [Organizational and economic mechanisms for activating cross-border cooperation in the western regions of Ukraine]. In *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy [Socio-economic problems of the modern period of Ukraine]*: Vol. 3 (pp. 172-180). [in Ukrainian].
4. Popadynets, N. M. (2013). Domestic market infrastructure development in Ukraine: influence on cross-border trade. In *Trans-border economies – new challenges of regional development in democratic world* (pp. 75-81). Jaroslaw.
5. Popadynets, N. M. (2011). Vplyv transkordonnoyi torhivli na rozvytok vnutrishn'oho rynku Ukrainy [The impact of cross-border trade on the development of the domestic market of Ukraine]. In *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy. Rehional'na konverhentsiya ta transkordonni rynky [Socio-economic problems of the modern period of Ukraine. Regional convergence and cross-border markets]*: Vol. 5(91) (pp. 207-214). [in Ukrainian].
6. Popadynets, N. M., Bondarenko, V. M., Sereda, S. A., & Ovodov, D. A. (2024). Suchasni pidkhody do formuvannya intelektual'noyi ekonomichnoyi systemy budivel'nykh pidpryemstv u konteksti rozvytku transkordonnoho spivrobitnytstva v umovakh yevrointehratsiyi [Modern Approaches to the Formation of an Intelligent Economic System of Construction Enterprises in the Context of Development of Cross-Border Cooperation in the Context of European Integration]. *Transformatsiyna ekonomika – Transformational economics*, 4(9), 96-100. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-9-15> [in Ukrainian].
7. Shylepnytskyi, P. I. (2016). Derzhavno-pryvatne partnerstvo u transkordonnomu spivrobitnytstvi [Public-Private Partnership in Cross-Border Cooperation]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, 11, 10-15. [in Ukrainian].
8. Pasternak, O. I., & Popadynets, N. M. (2017). Marketynhovi aspekty rozvytku transkordonnykh rehioniv [Marketing aspects of the development of cross-border regions]. In *Marketynh maybutn'oho: vyklyky ta realiyi [Marketing of the future: challenges and realities]*: Proceedings of the 1st international scientific and practical conference (Kyiv, October 25, 2017) (pp. 124-126). Kyiv: State University of Telecommunications. [in Ukrainian].
9. Pasternak, O. I., & Popadynets, N. M. (2018). Osoblyvosti suchasnoho marketynhu transkordonnykh rehioniv [Peculiarities of modern marketing of cross-border regions]. In *Marketynh ta menedzhment u fokusi vyklykiv novoyi ekonomiky [Marketing and management in the focus of the challenges of the new economy]*: Proceedings of the international scientific and practical conference, April 26-28, 2018) (pp. 35-38). Uzhhorod: Hoverla. [in Ukrainian].
10. Pasternak, O. I., & Popadynets, N. M. (2017). *Marketing instruments of Ivano-Frankivsk oblast promotion interms of cross-border cooperation*. In *VII International youth science forum «Litteriset Artibus»* (Lviv, 23-25 November, 2017) (pp. 341-342). Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House.
11. Hehedosh, K. V. (2022). Ekonomichna filosofiia transkordonnoho marketynhu: stanovlennya i rozvytok v umovakh tsyfrovoyi intehratsiyi [Economic philosophy of cross-border marketing: formation and development in terms of digital integration]. *Marketynh i tsyfrovi tekhnolohiyi – Marketing and digital technologies*, 6(1), 45-63. DOI: <https://doi.org/10.15276/mdt.6.1.2022.4> [in Ukrainian].
12. Chmyr, O. S. (2002). Kontseptual'ni zasady derzhavnoyi finansovoyi pidtrymky rozvytku transkordonnoho spivrobitnytstva [Conceptual principles of state financial support for the development of cross-border cooperation]. In *Sotsial'no-ekonomichni doslidzhennya u perekhidnyy period. Transkordonne spivrobitnytstvo*,

rynkova infrastruktura ta finansovo-investytsiyna diyal'nist' [Socio-economic research in the transition period. Cross-border cooperation, market infrastructure and financial and investment activities]: Vol. 6 (pp. 87-96). [in Ukrainian].

13. Wong Villanueva, J. L., Kidokoro, T., & Seta, F. (2022). Cross-Border Integration, Cooperation and Governance: A Systems Approach for Evaluating «Good» Governance in Cross-Border Regions. *Journal of Borderlands Studies*, 37(5), 1047-1070. DOI: <https://doi.org/10.1080/08865655.2020.1855227>
14. Berner, R. (2016, Oct 21). The Interdisciplinary Approach to Financial Stability Analysis. *Office of Financial Research*: Website. Retrieved from <https://www.financialresearch.gov/public-appearances/2016/10/21/conference-on-the-new-pedagogy-of-financial-regulation>
15. *Institute for Transnational and Euregional cross border cooperation and Mobility*: Website (2024). Retrieved from <https://crossborderitem.eu>
16. Decoville, A., & Durand, F. (2021). An empirical approach to cross-border spatial planning initiatives in Europe. *Regional Studies*, 55(8), 1417-1428. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2021.1902492>
17. Kalman, T. (2020). Cross-Border Cooperation and Social Investment in the EU Neighborhood. *Journal of Borderlands Studies*, 35(1), 21-38.

Holovchanska V. I. Directions for improving the effectiveness of transborder cooperation

The article clarifies that improving the effectiveness of cross-border cooperation in the context of Ukraine's European integration requires a comprehensive approach that encompasses institutional, legal, organizational, managerial, financial, digital, and social dimensions. It is established that the key factor in the development of transborder relations is the formation of effective multi-level governance with the participation of state authorities, local self-government bodies, civil society institutions, and business. Emphasis was placed on the need to harmonize national legislation with European standards, in particular through the implementation of the provisions of the Framework Convention on Transfrontier Cooperation and the regulation of the legal status of Euroregional associations. The need to modernize the financial and organizational mechanism of transborder cooperation by creating offices to support cross-border initiatives, introducing public-private partnership models, and optimizing project preparation and support procedures was justified. It is proposed to use digital management tools, including electronic platforms, integrated dashboards, and monitoring systems, which will contribute to increasing transparency, accountability, and the effectiveness of transborder project implementation. The importance of developing shared infrastructure, innovative ecosystems in border regions, forming smart specialization clusters, and strengthening human resources and scientific and educational potential has been demonstrated. The role of civil society in legitimizing transborder dialogue, monitoring, and implementing socially oriented initiatives has been emphasized. Thus, the implementation of the proposed directions will allow the formation of an integrated model for the development of Ukraine's border areas based on the principles of sustainability, inclusiveness, innovation, and territorial cohesion, which is in line with the strategic guidelines of European regional policy.

Keywords: transborder market, European integration, transborder cooperation, mechanisms, financing, competitiveness, efficiency, institutional development, implementation, European experience.

Головчанська Вікторія Іванівна – аспірантка спеціальності 051 Економіка ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (e-mail: viktoriya.mykulyanets@uzhnu.edu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8729-4520>).
Holovchanska Viktoriya Ivanivna – Postgraduate on specialty Economics of the Uzhhorod National University.

Надійшло 11.01.2025 р.